

Analiza dhe Komenetet e KEK-ut mbi Raportet e “Sierra Club”:

“Energjia Elektrike e Mundshme për Kosovën”

“Rivlerësimi i Opsioneve më të Lira për Energji në Kosovë”

I. Qëllimi

Qëllimi i këtij dokumenti është paraqitja e pozicionit të KEK-ut lidhur me çështjet që janë ngritur në raportet e “Sierra Club”, në mënyrë që të:

- Paraqiten informacione të sakta dhe të përditësuara për situatën me të cilën ballafaqohet sektori i energjisë në Kosovë
- Theksohen ato çështje që janë ngritur, me të cilat pajtohet KEK-u
- Theksohen dhe të kundërshtohen ato çështje me të cilat nuk pajtohet KEK-u
- Paraqiten mënyra alternative, të cilat janë të përshtatshme, duke marrë parasysh situatën e vërtetë në Kosovë

II. Situata Aktuale e Sektorit të Energjisë në Kosovë

Raportet paraqesin të dhëna për sektorin energjetik në Kosovë, të cilat duhet të përditësohen dhe të qartësohen në mënyrë që të nxirren përfundime kuptimplota. Në disa fusha, raportet bëjnë krahasime me vendet e tjera, shumica e të cilave ose janë shumë më të zhvilluara, ose janë më të zhvilluara se Kosova me përqendrim të konsiderueshëm të konsumatorëve industrialë dhe atyre të mëdhenj komercialë.

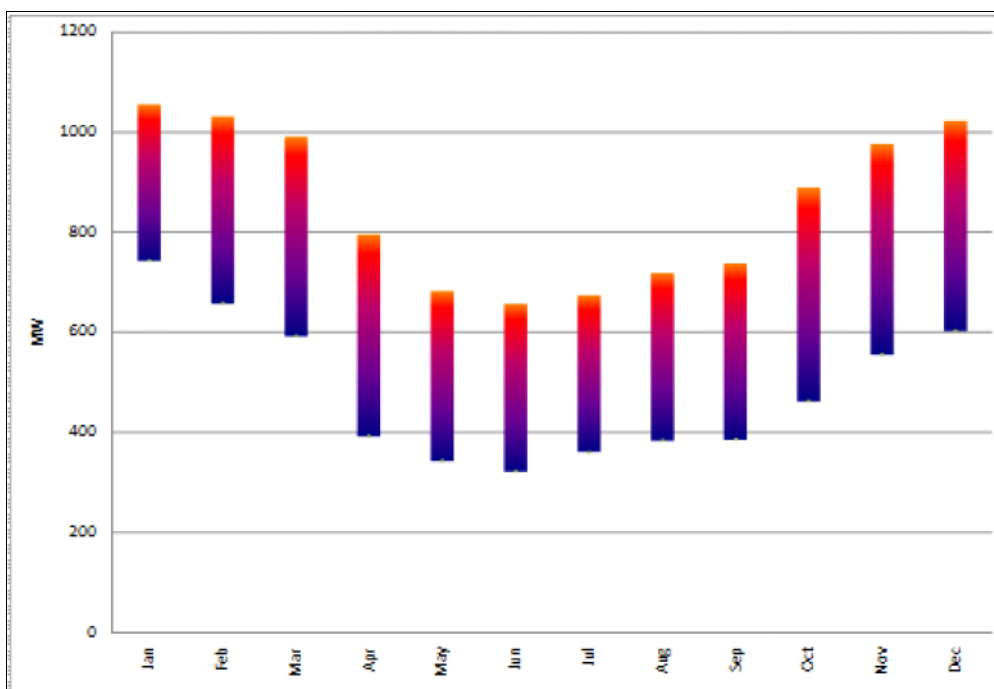
Fakti# 1 – Shumica e Konsumatorëve në Kosovë janë Fillimisht të Kyçur në Tension të Ulët (0.4 KV)				
Niveli Tensionit	Energjia Faturuar 2011 (GWH)	% e Energjisë së faturuar	Numri Konsumatorëve	% e Konsumatorëve
220 KV	594	17%	1	-
110 KV	83	2%	2	-
35 KV	40	1%	15	-
10 KV	204	6%	220	0.1%
0.4 KV	2,648	74%	430,762	99.9%
TOTAL	3,569	100%	431,000	100%

Realiteti i mësipërm ka shumë implikime për sektorin, si në vijim:

- Niveli i humbjeve teknike është shumë i ndërlidhur me nivelin e tensionit në të cilin ofrohet shërbimi. Në Kosovë, afërsisht $\frac{3}{4}$ e ngarkesës dhe pothuaj të gjithë konsumatorët shërbehen në nivelin 0.4 KV.

- Humbjet komerciale (energji e pallogaritur, fillimisht vjedhje) janë pothuaj të gjitha të ndërlidhura me konsumatorët e tensionit të ulët.
- Mundësitë për Menaxhim të Anës së Kërkesës për energji janë fillimisht të lidhura me konsumatorët industrialë dhe ata të mëdhenj komercialë, prej të cilëve Kosova ka relativisht pak në krahasim me vendet e tjera, përfshirë këtu shumë vende në zhvillim.
- Opsionet për ngrohjen e hapësirës për shumicën e konsumatorëve të tensionit të ulët janë të kufizuara, gjë që rezultojnë në shfrytëzimin e madh të energjisë elektrike për këtë nevojë themelore. Ata konsumatorë që nuk shfrytëzojnë ngrohje elektrike kontribuojnë në problemin mjedisor duke shfrytëzuar drurin dhe linjtat si burime të ngrohjes. Ngjashëm, mungesa e gazit natyror për zierje dhe ngrohje të ujit rezultojnë në konsum të madh të amvisërive.
- Ndryshimet sezonale të ngarkesës janë të paevitueshme duke marrë parasysh koncentrimin e madh të amvisërive (kundrejt industrisë) dhe shfrytëzimin e madh të energjisë elektrike për ngrohje. Grafiku vijues ilustron shembullin sezonal.

Kërkesa Bruto Maksimale dhe Minimale për një Ditë Mesatare të Muajit në vitin 2010

Fakti # 2 – Humbjet duhet të Identifikohen dhe Menaxhohen në mënyrë të Dukur (të Dhënat 2011)

Kategoria e Humbjeve	Hyrja e Energjisë në Sistem (GWH)	Energji e Humbur (GWH)	Energjia e Humbur si % e Hyrjes
Humbjet Teknike në Transmision	8,444	115	1.3%
Humbjet	4,682	786	16.8%

Teknike në Distribucion			
Humbjet Komerçiale në Distribucion	4,682	784	16.7%
Shënim: Përveç humbjeve më sipër, energjia e shpërndarë në Veri të Kosovës (përafërsisht 200 GWH) janë të pafaturueshme nga KEK-u për shkak të situatës Politike Ndërkombëtare.			

Informacionet e mësipërme kanë shumë implikime për sektorin, si në vijim:

- Humbjet e Transmisionit janë përgjegjësi e KOSTT-it, Operatorit të Sistemit të Transmisionit, dhe përfshijnë humbjet që ndërlidhen me kalimin ndërkombëtar të energjisë. Këto nuk do të diskutohen më tej përderisa ato nuk janë përgjegjësi e KEK-ut, megjithatë këto humbje duket të mos jenë larg prej standardeve përendimore.
- Humbjet Teknike në shpërndarje janë fillimisht të lidhura me konfigurimin e rrjetit dhe tensionit në të cilin shërbehen konsumatorët, dhe ato do të diskutohen më në detaje.
- Humbjet Komerçiale, të cilat paraqesin energjinë e pallogaritur (fillimisht vjedhjen) po adresohen nga ana e KEK-ut dhe ka pasur një përmirësim të konsiderueshëm në zvogëlimin e tyre. Kjo po ashtu do të diskutohet më tej.

Fakti # 3 – Humbjet Teknike Distributive Fillimisht Ndodhin në Nivel të Ultë të Tensionit		
Kategoria e Humbjeve	Energjia Humbur (GWH)	% e Totalit
Humbjet në Transformator 110/35/10 KV	33	4%
Humbjet në Linja 35 dhe 10 KV	267	34%
Humbjet në Sistem 0.4 KV	486	62%
Total	786	100%

Informacionet e mësipërme kanë shumë implikime për sektorin, si në vijim:

- Humbjet Teknike në Shpërndarje bazohen në konfigurimin e sistemit, moshën e rrjetit, ngarkesën e linjave dhe transformatorëve dhe mirëmbajtjen. Këto tema do të diskutohen më tej.
- Fakti që shumica e konsumatorëve 0.4 KV (përfshirë amvisëritë) pranojnë shërbim 3 fazor është një faktor kontribuues në nivelin e humbjeve. Furnizimi tre fazor rezulton në asimetri të pakontrollueshme të ngarkesës së fazave dhe rritje të humbjeve teknike.

- Përbërja e konsumatorëve është drejtuesi kryesor i humbjeve. Tabela e mëposhtme paraqet alokimin e humbjeve teknike te konsumatorët që shërbehen në nivele të ndryshme tensionesh.
- Përderisa përbërja e konsumatorëve në Kosovë është kaq shumë e koncentruar në tensionin e ulët, krahasimet me vendet e tjera duhet të bëhen me kujdes.
- Zvogëlimi i humbjeve teknike kërkon investim të konsiderueshëm kapital dhe kohë. Vlerësimet e mëhershme për Kosovën tregojnë se çdo zvogëlim me një pikë përqindjeje në humbjet teknike kërkon investim kapital prej përafërsisht 75 milion €. Edhe pse KEK-u është duke u përqendruar në zvogëlimin e humbjeve teknike, përpjekjet fillestare janë në zvogëlimin e humbjeve komerciale, të cilat mund të bëhen brenda një kohe më të shkurtër dhe me kosto më të ulët.

Fakti # 4 – Alokimi Humbjeve Teknike Distributive nëpër Kategori të Konsumatorëve		
Nivelet e Tensionit të Konsumatorëve	Energjia Humbur (GWH)	% e Totalit
35 KV	1	0.1%
10 KV	21	2.7%
0.4 KV	784	97.2%
TOTALI	786	100%

Edhe një herë, një drejtues i rëndësishëm i humbjeve teknike është përbërja e konsumatorëve.

Fakti# 5 – Tarifat Aktuale në total janë të Ulta dhe Tarifat e Amvisërisë janë shumë larg për të qenë Kosto Reflektive.		
Grupi Konsumatorëve	Tarifa Mesatare (Euro cent/kWh)	Përqindja e Energjisë së Faturuar
220 KV	4.2	17%
110 KV	4.2	2%
35 KV	6.1	1%
10 KV	6.5	6%
Komercial të Mëdhenjë	7.6	6%
Komercial të Vegjël	8.7	12%
Amvisëritë	4.5	56%
Totali	5.3	100%

Informacionet e mësipërme kanë shumë implikime për sektorin, si në vijim:

- Po të krahasohet tarifa e përgjithshme mesatare me pakicë (5.3 euro centë) me çmimet në vendet e tjera, mund të shihet se çmimet e Kosovës janë shumë të ulëta. Meqenëse Qeveria është pronare e sektorit të energjisë, është e qartë se ekzistojnë subvencione të konsiderueshme. Disa subvencione janë të qarta, përfshirë subvencionin e importit, Grantet e Qeverisë dhe donatorëve ndërkombëtarë ndër vite, dhe huatë e Qeverisë me kostot të ulët. Subvencionet e tjera nuk janë aq të dukshme, përfshirë këtu faktin se vlerat e aseteve janë dukshëm nën nivelet aktuale të kostos dhe faktin se nuk ka pasur mbulim të kostos për zhvlerësim dhe kthim në asetet para vitit 2006. Me fjalë të tjera, vlera e të gjitha aseteve të KEK-ut para vitit 2006 është vendosur të jetë “ZERO” nga Zyra e Rregullatorit të Energjisë (ZRRE), meqë ata nuk dëshirojnë që vlera e atyre aseteve të pasqyrohet në tarifat për konsumatorë.
- Situata me tarifat e Amvisërisë veçanërisht është serioze. Kostoja për t’i shërbyer amvisërive është 7.2 euro centë për kWh, përderisa tarifa aktuale është 4.5 centë. Rritje tarifore prej 60% do të kërkohej për të sjellur çmimin e Amvisërisë deri te kosto. Kjo situatë e pengon mundësinë për implementimin e programeve për ruajtjen e energjisë dhe Menaxhimin e Anës së Kërkesës për energji në Kosovë, meqenëse çmimi është artificialisht aq i ulët.
- Çmimi i ulët i Amvisërisë po ashtu rezulton në shfrytëzimin e madh të energjisë për ngrohje, e cila nxit nevojën për kapacitet të ri gjenerues.
- Raportet e “Sierra Club” theksojnë se kostot e gjenerimit të ri do të ndokojnë dukshëm në nivelet e tarifave. Një pikë e rëndësishme është që Kosova duhet të lëvizë drejt një ekonomie të bazuar në treg, në të cilën çmimet pasqyrojnë kostot aktuale kundrejt kostove që kanë ekzistuar në sistemin e vjetër socialist. Një tranzicion i tillë është i vështirë, ashtu siç edhe është dëshmuar nga përvoja në shumë pjesë të Evropës Lindore dhe Qendrore të cilat kanë kaluar nëpër këtë tranzicion.
- Njëri mund vetëm t’i hedhë një sy të shpejtë tabelës së mësipërme dhe të shohë që Amvisëritë, që janë grupi më e shtrenjtë tarifor për t’u shërbyer, paguajnë shumë më pak se sa grupet e tjera. Kjo është veçanërisht e rëndësishme duke ditur që ata janë grupi më i madh i konsumatorëve.
- Për të implementuar një program efikas të Menaxhimit të Anës së Kërkesës për energji, tarifat duhet të ristrukturohen ashtu që të dërgojnë sinjale të duhura çmimesh, që janë një drejtues kryesor në çdo program të Menaxhimit të Anës së Kërkesës për energji (MAK).
- Raportet theksojnë se kërkesa mund të zvogëlohej duke ofruar çmime të “orarit gjatë ditës”. Në fakt, pothuaj të gjitha tarifat aktuale, përfshirë Amvisëritë, bazohen në orarin e ditës. Natyrisht që amvisëritë dhe konsumatorët e vegjël komercialë, që janë pjesa më e madhe e ngarkesës, kanë mundësi të kufizuara për të bartur ngarkesën e konsiderueshme në periudhën 9-orëshe jashtë pikut (ngarkesës maksimale).
- Me të Ardhura për Kokë Banori prej rreth 3,000 € në vit dhe me një faturë mesatare të energjisë elektrike prej 300 € në vit, ekziston një problem i madh i mundësisë për të paguar në krahasim me Evropën Perëndimore dhe Amerikën Veriore.

Fakti # 6 – Faktori Ngarkesës në Sistem

Dokumentet kanë diskutuar për një factor të ngarkesës në system prej 46% në 2006. Faktori ngarkesës është përmirësuar dukshëm prej atëherë duke arritur në 56% në vitin 2011.

III. Pikat ku Pajtohemi në Përgjithësi

Ka shumë çështje që janë ngritur në raporte me të cilat KEK-u pajtohet në përgjithësi. Këto kanë fillimisht të bëjnë me objektivat e përgjithshme. Megjithatë, KEK-u do të dëshironte të paraqiste pozicionin e tij për sa i përket mënyrës për t'iu qasur këtyre objektiveve dhe mënyrës së arritjes së tyre. Tabela e mëposhtme ka për qëllim përmbledhjen e pikëpamjeve të KEK-ut lidhur me qasjet për përmirësime të konsiderueshme në këtë situatë, përdorur merren parasysh faktori social, ekonomik dhe mjedisor.

Çështjet e Ngritura në Raporte, me të cilat KEK-u Pajtohet në Përgjithësi	
Çështja	Pozicioni i KEK-ut
Njësitë ekzistuese duhet të rinovohen	KEK-u pajtohet që opsioni më i lirë brenda një kohe afatmesme është rinovimi i njësive ekzistuese. Kjo është arsyeja pse janë bërë përpjekje të mëdha për riparimin kapital të Njesisë B2 në vitin 2011, dhe Njesisë B1 në vitin 2012, fillimisht me fondet e vetë KEK-ut. Kjo do të përmirësonte kapacitetin dhe disponueshmërinë. Në mënyrë që njësitë e A-së të operojnë në një mënyrë më të përgjegjshme mjedisore, në vitin 2012 do të instalohen elektrofiltrat në njësitë A3 dhe A5 dhe në vitin 2013 në njësinë A4, përsëri me fondet e KEK-ut. Gjatë diskutimit të Kosovës A, raportet theksojnë që: Vjetërsia e objektit nuk është aq relevante sa gjendja e tij fizike. Këto objekte janë ndër njësitë “më të vjetra” në shërbim, mirëpo ekzistojnë shumë njësi të ngjashme nëpër botë të cilat kanë kaluar nëpër programe për zgjatjen e jetëgjatësisë së tyre dhe përmirësimin mjedisor. Vjetërsia mesatare e njësive me djegie të thëngjillit në operim në Shtetet e Bashkuara të Amerikës është mbi 40 vjet, dhe në disa vende (p.sh. Shteti i Miçiganit) mosha mesatare është mbi 50 vjet. Këto njësi pritet të mbeten në shërbim për disa dekada. Kur janë ballafaquar me rregulloret të cilat kërkojnë qoftë mbylljen ose shpenzime të mëdha për përmirësime mjedisore, shumica e flotës amerikane të impianteve me djegie thëngjilli kanë zgjedhur opsionin e përmirësimit-zhvillimit të këtyre objekteve. KEK-u beson se riparimi kapital dhe zgjatja e jetëgjatësisë së njësive A3, A4 dhe A5 të Kosovës A (përfshirë këtu kazanët e ri efikas dhe kontrollet mjedisore) mund të bëhet brenda një kohe shumë më të shkurtër se sa ndërtimi i njësive të reja dhe me një kosto më të ulët. Megjithatë, është e rëndësishme që theksohet se rinovimi i njësive të A-së nuk e eliminon nevojën për ndërtimin e njësive të reja termike deri në fund të kësaj dekade. Kërkesa e konsumatorëve duhet të plotësohet dhe një çështje kritike është kapaciteti në dispozicion e jo energjia. Të kesh një tejfurnizim të energjisë në muajt midis kërkesës maksimale dhe minimale nuk e plotëson mungesën e

Çështjet e Ngritura në Raporte, me të cilat KEK-u Pajtohet në Përgjithësi	
Çështja	Pozicioni i KEK-ut
	furnizimit në muajt e dimrit. Në përmbledhje, mungesa e furnizimit nuk mund të plotësohet vetëm nga burimet e energjisë së ripërtërishme. Shihni parashikimin e kërkesës së pikut në faqe 10.
Çështja Mjedisore dhe e Shëndetit duhet të merren në konsiderim	KEK-u është proaktiv në përpjekjet e tij për të përmirësuar mjedisin dhe shëndetin e banorëve lokale, ashtu siç është dëshmuar përmes: • Instalimi i elektrofiltrave në njësitë e Kosova A • Instalimi i një sistemi për transportimin hidraulik të hirit për njësitë e A-së në mënyrë që të zvogëlohet dukshëm pluhuri nga pingu i hirit • Shtimi i pajisjeve monitoruese ambientale në një njësitë e B-së në vitin 2012 dhe në të njëjtën kohë në njësitë e A-së do të instalohen EF-të e rinj.
Humbjet që duhet të zvogëlohen	Është arritur një progres i dukshëm në zvogëlimin e humbjeve komerciale (energji e pallogaritur) nga 926 GWH në vitin 2006 (24% e prodhimit në shpërndarje) në 783 GWH (16.7%) në vitin 2011. Këto përpjekje janë në vazhdim e sipër përkundër zhvillimit të ngadalshëm të prokurorëve dhe gjykatave për të ndjekur penalisht sa më në mënyrë efektive vjedhjet e energjisë. Përmirësim të madh të mëtutjeshëm kërkon edhe privatizimi i afarizmit të shpërndarjes. Brenda disa vitesh, ato humbje mund të zvogëlohen deri në nivelin 5%, me supozimin se Qeveria dhe gjykatat e mbështesin investitorin e ri në përpjekjet e tij për të zbatuar sundimin e ligjit. Zvogëlimi i humbjeve teknike është po ashtu i rëndësishëm dhe së fundi janë bërë disa përmirësime me shtimin e daljeve të reja dhe transformatorëve për të zvogëluar mbingarkesat dhe shpenzimet shtesë të mirëmbajtjes. Zvogëlimi i humbjeve teknike kërkon kohë dhe investim të ri. Vlerësimet e mëparshme për Kosovë tregojnë se çdo zvogëlim prej një përqind pikë në humbjet teknike kërkon investime kapitale përafërsisht 75 milion €. Edhe pse KEK-u është përqendruar në zvogëlimin e humbjeve teknike, fillimisht përpjekjet po bëhen në zvogëlimin e humbjeve komerciale të cilat mund të bëhen brenda një kohe më të shkurtër dhe me kosto më të ulët. Duke pasur parasysh shtrirjen e gjerë të ngarkesës që shërbehet në nivelin 0.4 KV, një objektivë e arsyeshme për humbjet teknike në shpërndarje është rreth 11%, dhe jo vlerat 5% ose 8% të cilat përmenden në raporte. Arsyet për këtë përfshijnë: • Shërbimin tre fazor për amvisëritë, që rezultojnë në asimetri të pakontrollueshme të ngarkesës së fazave dhe në rritje të humbjeve teknike.

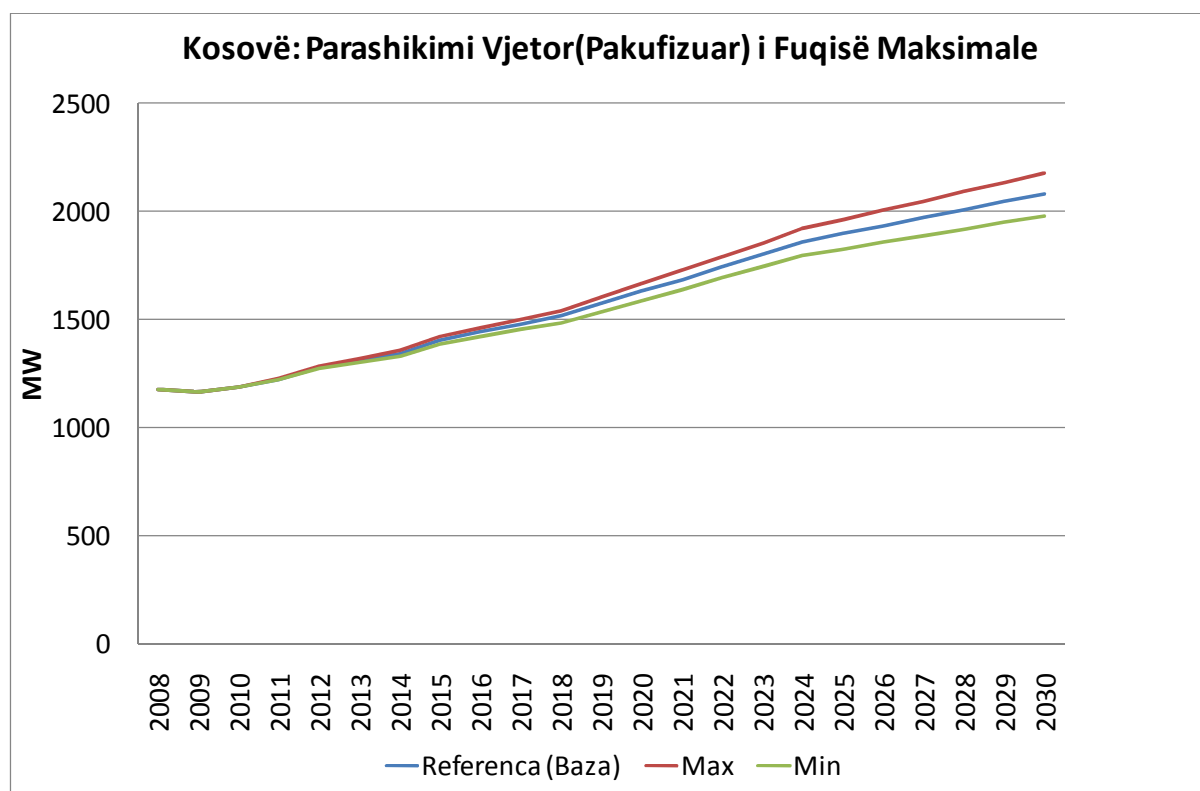
Çështjet e Ngritura në Raporte, me të cilat KEK-u Pajtohet në Përgjithësi	
Çështja	Pozicioni i KEK-ut
	Vjetrimi i pajisjeve, veçanërisht në zonat rurale, merr shumë kohe dhe burime financiare për zëvendësim. Praktikisht, asnjë vend tjetër në botë nuk ka aq përqindje të lartë të ngarkesës që shërbehet në nivelin 0.4 KV ashtu siç e ka Kosova (74%).
Efikasiteti Energjik dhe Menaxhimi i Anës së Kërkesës për energji duhet të përmirësohen	Konsumatorët nuk mund të detyrohen që të përdorin energjinë në mënyrë efikase. Konsumatori duhet të shohë një përfitim financiar në mënyrë që të shfrytëzojë energjinë në mënyrë më efikase. Pozicioni i KEK-ut është që tarifat (veçanërisht për Amvisëri) duhet të racionalizohen, në mënyrë që të reflektojnë kostot, ashtu që konsumatorët t'i përgjigjen programeve për MAK dhe të bëjnë investime në efikasitetin e energjisë. Ky është hapi i parë.
Përmirësimi i Bashkëpunimit Rajonal është i nevojshëm	KEK-u plotësisht mbështet bashkëpunimin rajonal dhe optimizimin e resurseve. Megjithatë, KEK-u nuk mund të presë që fqinjët e tij të bashkëpunojnë po qe se Kosova nuk sjell diçka tjetër në tavolinë. Përderisa Kosova ka linjit me kosto të ulët dhe disa prej vendeve fqinje mbështeten shumë në ujë, rritja e kapacitetit të ngarkesës bazë është një opsion shumë racional. Shfrytëzimi i linjitetit si ngarkesë bazë e mbledhur dhe përdorimi i ujit si gjenerim gjatë pikut ofron një situatë ku të dyja palët përfitojnë. Kjo mund të bëhet vetëm përmes angazhimeve të investitorëve privatë. KEK-u ka një stimulim të rëndësishëm për të zvogëluar importin me kosto të lartë dhe bashkëpunimi rajonal është një mënyrë për realizimin e kësaj.
Burimet Energjetike Alternative duhet të inkurajohen	Përderisa KEK-u mbështet përdorimin e arsyetuar ekonomikisht të burimeve të ripërtërishme të energjisë (BRE) në Kosovë, analiza e tij për kapacitetin neto në dispozicion dhe energjinë e BRE të njohura të Kosovës – duke ditur sezonalitetin e prodhimit të tyre dhe ndryshimet në kërkesën për energji (p.sh. dispeçimi i sistemit dhe balancimi) – konfirmon që edhe pse BRE mund të përbëjë një rritje në furnizimin me energji, ato nuk paraqesin një zëvendësues të Termocentraleve Termike me djegie të ngjashme në Kosovë. Analiza e detajzuar e KEK-ut është paraqitur në shtojcën e bashkëngjitur. KEK-u duhet të blejë këtë energji në tarifat e krijuara hyrëse, të aprovuara nga ZRRE, dhe natyrisht kostoja duhet të bartet te konsumatorët. Tarifa hyrëse e ZRRE-së për objekte të ujit deri në 10 MW kapacitet është 63€ për MWH Tarifa e ZRRE-së për energji të gjeneruar nga turbinat e reja të Erës është 85€ për MWH Pa marrë parasysh tarifat hyrëse të përmendura më sipër – të cilat janë shumë të arsyeshme në krahasim me standardet evropiane – shumë pak investitorë privatë kanë ardhur përpara.

Çështjet e Ngritura në Raporte, me të cilat KEK-u Pajtohet në Përgjithësi	
Çështja	Pozicioni i KEK-ut
	Arsyet për mungesën e interesimit përfshijnë mungesën e të dhënave të besueshme historikisht afatgjata për erën dhe mungesën e vendeve ekonomike për zhvillim të ujit, veçanërisht për ato që ofrojnë kapacitet të ruajtjes. Po ashtu ekzistojnë edhe probleme specifike që lidhen me mbështetjen tejet të madhe në hidro-gjenerim në Kosovë, respektivisht: • Hidro-centralet me rrjedhje të lumit në fakt e rrisin koston te konsumatorët, meqenëse ato fillimisht do të funksionojnë gjatë pranverës, kur kërkesa për energji elektrike është e ulët dhe në mënyrë operative shkaktojnë probleme dispeçimi për shkak të çështjes së ngarkesës minimale në njësitë me linjit. • Përvoja këtë dimër (2011/2012) ka treguar se kushtet e thata kanë shkaktuar mungesë të konsiderueshme të energjisë së ujit në Shqipëri dhe në pjesën e tjetër të rajonit, gjë që rezulton në konkurrencë të madhe për burime të tjera të gjenerimit dhe në rritje të kostos së importit.
Sigurimi i Furnizimit është Kritik për mirëqenien Sociale dhe Ekonomike të Kosovës	KEK-u është po ashtu i shqetësuar për sigurimin e furnizimit për mirëqenien sociale dhe ekonomike të konsumatorëve të tij aktuale dhe të ardhshëm. Me rritje të ngarkesës që në mënyrë të kujdesshme është vlerësuar 3% në vit dhe me përfitimeyt e pritshme nga përpjekjet për zvogëlimin e humbjeve, një kapacitet shtesë prej 400 deri 500 MW nevojitet deri në vitin 2020 dhe planifikimi duhet të përqendrohet në opsionet afatmesme duke pasur parasysh resurset ekzistuese dhe zgjidhjet e mundshme për tregun e Kosovës. Zvogëlimi i mbështetjes në importe me kosto të lira, mbi çmimin e të cilave KEK-u ka pak kontroll, është prioritet. Kosova nuk është në një pozitë për të prokuruar këto importe në konkurrencë me kompanitë e tjera në Evropë, të cilat po ashtu po ballafaqohen me mungesa. Ndikimi në bilanc të tregtisë është po ashtu i rëndësishëm.
Miniera e Sibovcit është një përbërës i rëndësishëm për furnizimin me lëndë djegëse në të ardhmen	KEK-u ka bërë shpenzime të nevojshme kapitale për hapjen e seksionit Jugperëndimor të minierës dhe ka filluar ofrimin e lëndëve djegëse për njësitë ekzistuese në vitin 2010. Kjo minierë është vlerësuar të ketë kapacitet për sigurimin e një miliardë tonësh thëngjill. Që është një furnizim i mjaftueshëm për shumë vjet. Pavarësimi energjetik i Kosovës kërkon shfrytëzimin e burimeve të saj të linjtit, përveç burimeve të mundshme dhe ekonomike të ripërtërishme.
Furnizimi me Gaz Natyror në Kosovë duhet të jetë një prioritet i lartë	Përveç mundësisë së ofrimit të gjenerimit sipas ngarkesës, gazi natyror do t'u ofronte konsumatorëve ngrohje të hapësirës, ngrohje të ujit dhe opsione të zierjes që do të zvogëlonin varësinë në energji elektrike për këto qëllime. Një faktor i rëndësishëm është koha. Tubacionet e propozuara janë diskutuar për një kohë të gjatë, megjithatë Qeveria nuk ka

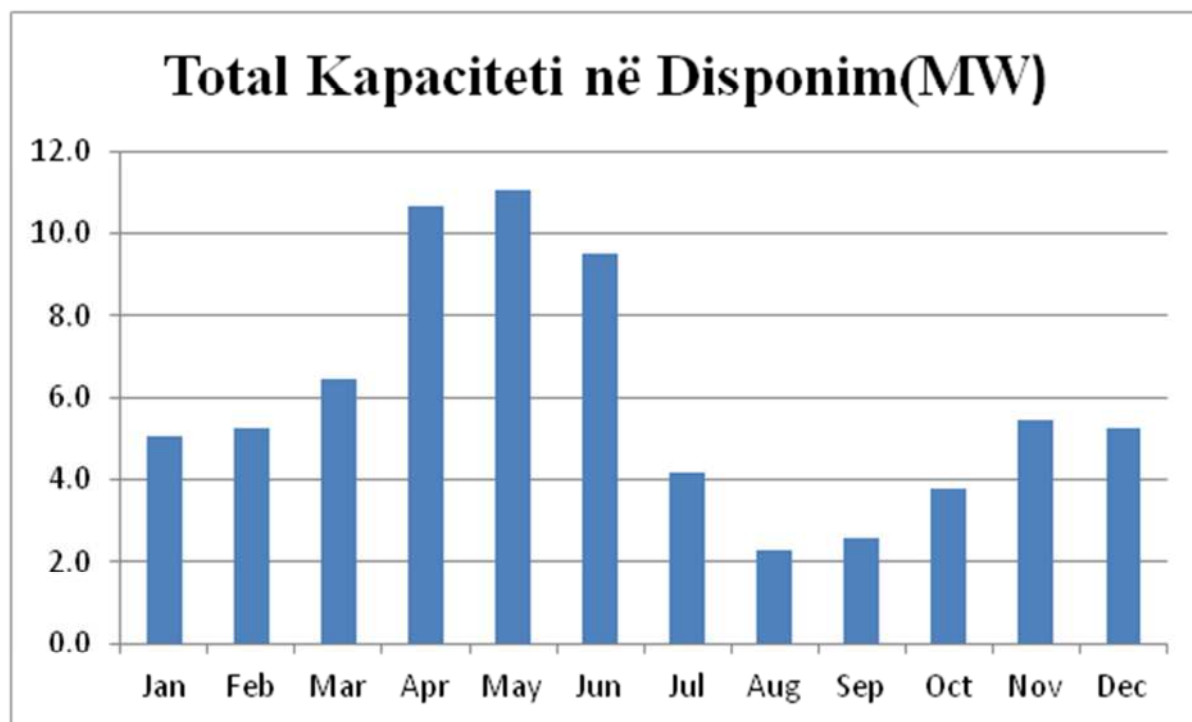
Çështjet e Ngritura në Raporte, me të cilat KEK-u Pajtohet në Përgjithësi	
Çështja	Pozicioni i KEK-ut
	ndërmarrë asnjë veprim. Faktori i dytë është kosto te komunat dhe konsumatorët për rrjetin e shpërndarjes së gazit dhe furnizim te konsumatorët individualë, të cilat do të jenë penguese të koston, me përjashtim nëse grantet dhe asistenca sigurohet nga Institucionet Financiare Ndërkombëtare (IFN) dhe organizatat donatore. Përndryshe, do të ishte e vështirë që ekonomikisht të arsyetohet furnizimi me gaz për ngrohje kur energjia elektrike është më e lirë.
Ujësjiellësi përtej i ngarkuar	Kosova ka kufizuar furnizimin me ujë. Potenciali total të ujit (hidro) për Kosovë është si në vijim: 1. Ujmani: 32 MW 2. Zhuri: 300 MW 3. Vlerësimi më gjithpërfshirës i potencialit të hidrocentraleve të vogla për Kosovë është bërë nga AAEESD në vitin 2006¹. Studimi analizon dhe paraqet vlerësimin e fizibilitetit të të gjitha hidro-vendeve të njohura potenciale në Kosovë. Sipas këtij studimi, shumica e vendeve potenciale mund të zhvillohen si projekte “me rrjedhje të lumit”, të cilat nënkuptojnë se kapaciteti dhe prodhimi energjetik në rrjet do të varet nga hidrologjia e veçantë e një periudhe (muaji). Shihni tabelën e mëposhtme e cila paraqet një përmbledhje të rezultateve.

¹ Studimi i Fizibilitetit për identifikimin e burimeve të ujit dhe shfrytëzimi i tyre përmes Hidrocentraleve të Vogla në Kosovë nga AAEESD/2006

Parashikimi i Fuqisë gjatë Pikut të KEK-ut

Projektet Potenciale të HC të Vogla – Kapaciteti Total i Paraparë në Dispozicion

IV. Çështjet e Ngritura në Raporte, me të cilat nuk pajtohet KEK-u

Në raporte janë ngritur disa çështje të rëndësishme dhe janë nxjerrë përfundime, me të cilat KEK-u definitivisht nuk pajtohet. Tabela e mëposhtme ka përmbledhur pikëpamjet e KEK-ut lidhur me këto çështje.

Çështjet dhe Konkluzionet në Raporte, me të cilat nuk pajtohet KEK-u	
Çështja	Pozicioni i KEK-ut
Faktori i Kapacitetit të Kapacitetit Gjenerues Shtesë	KEK-u nuk pajtohet me faktorin e ulët të kapacitetit për gjenerimin e ri. Kapaciteti i ri do të shfrytëzohet për të plotësuar rritjen e ngarkesës (përfshirë këtu industrinë e re shumë të nevojshme), për të zëvendësuar importet e shtrenjta, dhe për të zvogëluar reduktimin. Me mungesa aktuale dhe të pritshme të gjenerimit në rajon, kjo nuk është një çështje, meqë gjenerimi i linjtit në Kosovë është një prej burimeve më të lira të gjenerimit në rajon. Po ashtu, siç u përmend më herët, Kosova mund të ofrojë gjenerim të ngarkesës bazë dhe vendet fqinje mund të ofrojnë kapacitet të pikut me hidro-gjenerimin e tyre.
Çmimi i Linjtit	Duke ditur që tani Miniera e Sibovcit JP është hapur, kostoja aktuale e linjtit është në gjendje të përcaktohet dhe kostoja e ardhshme i nënshtrohet vlerësimit të arsyeshëm. KEK-u kundërshton referimin për përdorimin e indekseve të zhvilluara për tregun amerikan, të cilat janë totalisht të papëqrshtatshme për Kosovën. Po ashtu, nuk dihet nëse këto indekse përfshijnë kostot e transportit, të cilat nuk janë çështje për impiantet në afërsi të minierave në Kosovë.
Mundësia e Kosovës për të qenë në përputhje me kufijtë e emetimit të BE-së dhe për të arritur “Teknikat më të Mira në Dispozicion” në një afat të mesëm kohor (në 20 vitet e ardhshme)	Me investim të nevojshëm, KEK-u mund të jetë në përputhje me kufijtë e emetimit që zbatohen, të cilat janë caktuar në Direktivën për Impiante të Mëdha me Djegie – e cila ligjërisht është detyruese për Kosovën. Asnjë kufizim tjetër i emetimit aktualisht nuk është detyrues për Kosovën – dhe në rast se Direktivat e tjera të BE-së miratohen nga Traktati për Komunitetin e Energjisë (p.sh. Direktiva BRE 2009/28), do të duhet të ketë diskutim të gjatë dhe të merret në konsiderim se çfarë orari i përputhshmërisë është i arsyeshëm dhe proporcional – duke ditur sigurinë energjetike, opsionet e kufizuara dhe gjendjen e varfër ekonomike të Kosovës. Në vazhdimësi të asaj më sipër, teknologjia më e Mirë në Dispozicion nuk është pikë krahasuese e duhur për një ekonomi me të Ardhura për Kokë Banori prej rreth 3,000€/vit dhe ku njerëzit paguajnë rreth 10% të të ardhurave të tyre për vitin 2011 për energji elektrike.
Mundësia e Kosovës për të konkurruar në tregjet ndërkombëtare për furnizim me gaz natyror	KEK-u nuk është në një pozicion për të konkurruar me vendet e zhvilluara në Evropën Perëndimore për gaz natyror. Përveç kësaj, pasiguria e furnizimit të vazhdueshëm nga Rusia dhe vendet e tjera ka qenë problematike në të kaluarën. Kosova ka

Çështjet dhe Konkluzionet në Raporte, me të cilat nuk pajtohet KEK-u	
Çështja	Pozicioni i KEK-ut
	probleme me Bilancin e saj të Pagesave dhe Bilancin e Tregtisë. Bolerja e gazit natyror me çmime ndërkombëtare do ta përkeqësonte situatën.
Fizibiliteti dhe roli i Energjisë së Erës, duke marrë parasysh realitetin në Kosovë	Potenciali i energjisë së erës në Kosovë është modest në rastin më të mirë. Për më tepër, në shumicën e kohës turbinat e instaluar do të funksionojnë jo në mënyrë efikase nën kapacitetin e tyre të paraparë. Prandaj, me qëllim të krahasimit më të lirë të teknologjive të ndryshme dhe me qëllim të optimizimit të sistemit, kostoja kapitale e objekteve të erës (Euro/kW të kapacitetit të instaluar) duhet të nivelizohet në përputhshmëri me rrethanat, d.m.th. me kapacitetin e vlerësuar në dispozicion. Kjo pikëpamje mbështetet nga analiza e vetë KEK-ut për kapacitetin neto në dispozicion dhe energjinë e BRE të njohura të Kosovës – shihni bashkëngjitur shtojcën. Për më tepër, dhe siç u raportua më sipër, tarifa e erës më e bollshme nuk ka rezultuar në zhvillim të ri të erës. Në përmbledhje, Era nuk mund të zëvendësojë kapacitetin e gjenerimit të ngarkesës bazë.
Nevoja për një impiant të ri tënëgjilli me ngarkesë bazë prej 600 MW	Ky nuk është një vendim për KEK-un – ai do të financohet, ndërtohet dhe operohet nga palët e tjera. KEK-u ka diskutuar këtu mendimet e tij për opsionin më të lirë të zgjatjes së jetëgjatësisë së njësive të Kosova A3, A4 dhe A5, me përmirësime të duhura mjedisore. Fakti qëndron se Kosova ka nevojë për gjenerim të ri në dekadën e ardhshme për t'i shërbyer kërkesës së saj, përderisa mbledh burime për ngarkesë bazë dhe gjatë pikut në vendet fqinje.
Një Termocentral i Ri do të rezultonte në “Investim në një Pozitë të Vështirë” për Kosovën B	Me mungesat aktuale dhe të pritshme të gjenerimit në rajon, ky nuk është problem. Kosova B është një prej njësive operuese më të lira në rajon.
Mundësia e KEK-ut për të arritur nivelet e humbjeve teknike dhe komerciale të vendeve të zhvilluara	Siç është diskutuar më herët, KEK-u është duke punuar në zvogëlimin e humbjeve në shpërndarje dhe e konsideron këtë një prioritet të lartë. Po ashtu, është çorientuese që disa kanë sugjeruar që KEK-u mund të plotësojë kërkesën e tij me anë të zvogëlimit të humbjeve të tij komerciale. Nëse humbjet komerciale të KEK-ut të vitit 2011 do të zvogëloheshin në 5%, do të kurseheshin 549 GWH (784-235), që janë të barabarta me 78 MW të kapacitetit që operin në 7,000hrs/vit. Bazuar në përvojën ndërkombëtare, kur humbjet ndërkombëtare zvogëlohen, më shumë se gjysma e asaj energjie këmbëhet në shitje, meqë kur konsumatorët duhet të paguajnë, ata e përdorin energjinë me më shumë maturi. Prandaj, edhe nëse humbjet komerciale janë nën 5%, kapaciteti i fituar do të ishte vetëm rreth 39MW (50% e 78MW).

Çështjet dhe Konkluzionet në Raporte, me të cilat nuk pajtohet KEK-u	
Çështja	Pozicioni i KEK-ut
	Prandaj, zvogëlimi i humbjeve në Kosovë nuk mund të zëvendësojë nevojën për 600 MW të gjenerimit të ri në dekadën e ardhshme.
Çështjet e risistemimit që kanë të bëjnë me minierën dhe kapacitetin e ri	Nëse risistemimi planifikohet dhe menaxhohet mirë, dhe në përputhshmëri me ligjin e zbatueshëm, nuk do të kishte problem. Në këtë kontekst, dhe bazuar në përvopjen e fundit të KEK-ut, shumica e pengesave shkaktohen nga administrimi joefikas i Qeverisë dhe qytetarët e papajtueshëm që konspirojnë për të manipuluar dhe anashkaluar procesin e duhur. Duhet të theksohet se ndërtimi i Hidrocentralit të Zhurit po ashtu do të kërkojë risistemimin të madh të popullsisë lokale.
Ndikimet në Bujqësi	Nuk do të duhet të ketë asnjë ndikim në bujqësi shkak i hirit sapo të jenë instaluar Elektrifiltrat e rinj, të cilët do të përmbushnin kufizimin e Direktivës së Impianteve të Mëdha me Djegie për hi dhe grimca, dhe kur transferimi hidraulik i hirit të funksionojë.

V. Konkluzione

Nuk ka asnjë përgjigje të vetme në pyetjen se si Kosova do të plotësojë kërkesën për energji elektrike, shumë të nevojshme për zhvillim ekonomik, dhe për mirëqenie të qytetarëve. Nuk ekziston asnjë formulë magjike ose teknologji e re e shpejtë, e cila do t'i lejonte Kosovës të heqë dorë nga rezervat e mëdha të linjtit në një mënyrë ekonomike.

Zgjidhja është ndjekja e të gjitha masave në dispozicion dhe efektive të kostos për plotësimin e kërkesës. Siç është diskutuar këtu, masat vijuese janë në zhvillim e sipër:

- Zvogëlimi i humbjeve teknike dhe komerciale
- Rinovimi i njësive gjeneruese ekzistuese
- Adresimi i çështjeve mjedisore duke instaluar elektrofiltrat në njësitë e Kosovës A, duke instaluar sistemin për transportimin hidraulik të hirit për njësitë e A-së, dhe duke shtuar pajisje monitoruese mjedisore në Kosovën A dhe B
- Inkurajimi i burimeve alternative të energjisë me tarifa atraktive hyrëse për objektet e reja të erës dhe ujit
- Përmirësimi i bashkëpunimit rajonal, veçanërisht me vendet fqinje, me kapacitet të konsiderueshëm të ujit
- Racionalizimi gradual i strukturës tarifore (veçanërisht për amvisëri) në mënyrë që të dërgohen sinjale të duhura çmimesh, që është një parakusht për menaxhimin efikas të anës së kërkesës për energji dhe për programe efikase të energjisë.

Me të gjitha veprimet e ndërmarra më sipër, është e qartë se duhet gjenerim i ri linjiti me ngarkesë bazë. KEK-u po shpreh këtë pikëpamje nga pozicioni i kahmotshëm si entitet që duhet të operojë për çdo ditë për të plotësuar kërkesën e konsumatorëve, dhe jo nga pikëpamja e një entiteti të jashtëm pa kurrfarë përgjegjësie për rezultate.